

ЦІЛЬОВА МОДЕЛЬ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Лисюк В.М.

У статті описано алгоритм сучасного розвитку економіки країни, показано роль державного регулювання ресурсного забезпечення цього процесу шляхом цілеспрямованої автивізації відтворювальних механізмів на ринках реального сектора економіки. Представлена економіко-математична модель регулятивного впливу на відповідні ресурсні складові доданої вартості, що утворюється на товарних ринках у процесі виробництва та обігу товарів.

Вступ. Термін сталий розвиток дослівно перекладається з урахуванням контексту, як «життєздатний розвиток», за сенсом – як «самопідтримуваний розвиток», або за теорією К.Маркса і автора, як «відтворювальний розвиток».

За трактовкою Міжнародної Комісії з довкілля та розвитку (МКДР) сталий і довготривалий розвиток є скоріше процесом змін, в якому масштабні експлуатації ресурсів, напрям капіталу вкладень, орієнтація технічного розвитку, й інституційні зміни узгоджуються з теперішніми та майбутніми потребами... Отже сталий розвиток, це такий розвиток, який задовольняє потреби сучасності, але не ставлять під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти їх потреби [1].

На підставі чисельних досліджень можна зробити головний висновок, що в сучасних умовах існуюча модель економічного управління в більшості країн, у тому складі – України, неспроможна вирішити поточні проблеми економічного розвитку, не кажучи вже про сталий розвиток. Ось чому існуючі підходи до регулювання економіки з метою подолання криз та виведення її на шлях сталого розвитку часто потерпають невдачу, причому не тільки в Україні. Розглянемо це на прикладі боротьби з кризою 2008 року, яка ще продовжується, а її наслідки носять глобальний характер. Так, економіка Єврозони падає сильніше, ніж очікувалося. Німеччина не знала такого падіння більше 20 років, Франція та Італія - майже 30. В цілому ж обсяг промислового виробництва цих країн в річному обчисленні падав в середньому на 12%. В інших країнах річний спад виробництва складав: у Латвії - 21%, в

Іспанії - 20%, а у Швеції і Румунії, які не входять до Єврозони, - 18% і 17%, відповідно [2].

На цьому фоні наслідки кризових явищ в економіці України проявляються у різкому падінні фондового ринку і кризі ліквідності банківського сектору, що призвело до різкого скорочення обсягів кредитування, масштабних виведень фінансових ресурсів нерезидентів з країни і практичному припиненні кредитування ними вітчизняних компаній. Крім того, незважаючи на підтримку банківської системи державними коштами, відновлення кредитування реального сектора так і не відбулося.

Метою статті є визначення основних ресурсних складових, що мають забезпечити стійке економічне зростання і побудувати модель процесу відтворення ресурсної бази. Отже, не підкріплене достатньою кількістю ресурсів (особливо фінансових) навіть найпрогресивніша модель, чи програми економічного розвитку не спрацює.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні моделі ринкової організації, засновані на фінансовій самостійності, зацікавленості у збільшенні доходів, оперативної незалежності, високому рівні конкурентоспроможності, виявляють свою безсумнівну життєздатність і позитивний вплив на соціально-економічні процеси [3].

Сучасна економічна система сформувалась таким чином, що фінансові ресурси виробничих господарюючих суб'єктів у більшості перекочували у фінансовий сектор економіки, створивши, таким чином, самостійний фінансовий ринок. При цьому, власниками цих ресурсів стали фінансові установи – банки. Створилась така ситуація, що виробничі промислові підприємства не володіють власними фінансовими ресурсами, тобто, не можуть сформувати, накопичити і, відповідно, спрямувати у розвиток власні ресурси [3].

У результаті цілої низки криз, різних економічних трансформацій, виробничі установи не змогли накопичити власні фінансові ресурси, необхідні для підтримки хоча б простого відтворення, не кажучи вже про розширене. В крайньому разі, найбільш успішні з них, змогли зберегти лише оборотні власні кошти, в той час, як більшість з них їх втратила. Отже, для підтримки виробничих процесів, хоча б на рівні простого відтворення (для виплати зарплати, закупівлі сировини, комплектуючих, тощо), вони вимушені звертатись у банки для отримання короткострокових кредитів, що підвищує вартість товарів, які вони виробляють, на величину кредитної ставки. Але це стосується лише короткострокових кредитів. Гірша ситуація складається з

довгостроковими – інвестиційними кредитами; високі кредитні ставки не дозволяють розглядати їх сьогодні як потенційний ресурс розвитку.

Вихід з цієї ситуації бачиться у впровадженні цілеспрямованої державної політики щодо вирівнювання структурних міжсекторних дисбалансів, у першу чергу, на стратегічних товарних ринках, а також на найбільш ємних за обсягами виробництва доданої вартості, тобто на ринках товарів масового вжитку. Тому все більшу актуальність набуває питання щодо нової парадигми регулювання економіки на основі посилення ролі і розширення регулюючих функцій держави.

З цього приводу в останні роки все частіше застосовується термін «регульований ринок» [4, 5, 6]. Але при цьому, це поняття різними авторами не завжди однаково і однозначно тлумачиться.

З одного боку, під цим терміном, у вузькому сенсі, розуміється ринок, на діяльність якого чинить значний вплив регулююча діяльність держави. При цьому, в якості об'єкта регулювання розуміється конкретний (певний) ринок, саме такий, який ми визначали, як релевантний ринок. В іншому випадку це, як правило, ринки біржових товарів, що обертаються через товарні біржі.

В іншій трактовці під регульованим ринком розуміється організований ринок цінних паперів, діяльність якого регламентується відповідними правилами, встановленими фондовими біржами. Тобто, в якості реальних товарів на цих ринках виступають активи господарюючих суб'єктів.

Зокрема, деякі автори, визначають «регульований ринок», як результат цивілізації і гуманізації суспільства, коли держава прагне будь-яким чином пом'якшити удари ринку по інтересах окремих членів суспільства. Але не настільки, щоб знищити мотивацію до творчої ініціативи праці та ризику в господарській діяльності. При цьому наголошується, що надмірне втручання держави в ринкові відносини призводить до їх деформації.

Отже, за формальною назвою цього поняття, ця модель нібито спрямована на посилення ролі та розширення функцій держави у регулюванні, за своєю сутністю, яка розкривається у наведених визначеннях.

На нашу думку, модель державної системи економічного управління може мати назву «регульований ринок» при умові, якщо вона передбачає у її складі державне цілеспрямоване регулювання товарних ринків як основних структуроутворюючих складових ринкової економіки на основі врахування, у першу чергу, державних інтересів, а точніше –

інтересів суспільства – громадян держави. Тобто, така система регулювання ринків орієнтована на реалізацію цільової функції – а відносно, на сталий економічний розвиток.

Викладені дослідження довели, що досягнення стратегічної мети економічного розвитку і вирішення поставлених проблем, можливо шляхом реалізації цільової функції товарних ринків, яка, у формалізованому вигляді, може бути представлена як: $f(D) \rightarrow \max$, що означає – спрямування на максимізацію доданої вартості, що утворюються у процесі функціонування економічних систем, зокрема товарних ринків.

Якщо розкрити складові доданої вартості, що є аргументом цієї функції, то отримаємо наступне: $f(D) = \sum_{i=1}^n D_i$, де D_i – сумарна додана вартість i -того сектора товарного ринка, яких, як відомо у класичному варіанті - 4, а у розверненому (продовженому) ринку може бути й більше.

Далі, підставляючи у формулу складові, що утворюють додану вартість: $D = Z + A + P + \Pi$, де Z – зарплата, A – амортизація, P – рента, Π – прибуток, отримаємо:

$$f(D) = \sum_{i=1}^n (Z_i + A_i + P_i + \Pi_i) = \sum_{i=1}^n Z_i + \sum_{i=1}^n A_i + \sum_{i=1}^n P_i + \sum_{i=1}^n \Pi_i.$$

Розглянемо економічний зміст управління ресурсними складовими доданої вартості та очікувані результати. Так:

Z – зростання зарплати призводить з одного боку до зростання попиту на ринках, а з іншого – бюджетних надходжень за рахунок нарахування на зарплату та подохідного податку;

A – накопичення амортизаційних нарахувань у вигляді амортизаційних фондів створює ресурсну базу для ремонту, оновленню та амортизації основних виробничих фондів;

P – розвиток інститутів рентних платежів створює сприятливі умови для відтворення природних ресурсів, що є неодмінною вимогою сталого розвитку;

Π – збільшення прибутку, як економічної категорії слугує не тільки задоволенню економічних підприємницьких інтересів а й надійною базою бюджетного поповнення через податок на прибуток.

Доведено, що додана вартість є об'єктом економічного регулювання і є рушійною силою і ресурсним джерелом економічного розвитку, а її регулювання, в свою чергу, може здійснюватись через

регулювання складових елементів, тобто заробітної платні, амортизації, ренти, та прибутку [7].

Відповідно, можливо представити цільову об'єктну модель регулювання сумарної доданої вартості, що утворюється і обертається у економічній системі у вигляді:

$$\left. \begin{array}{l} \sum_{i=1}^n Z_i \rightarrow opt \\ \sum_{i=1}^n A_i \rightarrow opt \\ \sum_{i=1}^n P_i \rightarrow opt \\ \sum_{i=1}^n \Pi_i \rightarrow opt \end{array} \right\} \sum_{i=1}^n D_i \rightarrow \max.$$

Такий вигляд моделі регулювання обумовлений тим, що між складовими доданої вартості існує певна залежність. Так, збільшення заробітної платні може призвести до скорочення чистого прибутку, як і збільшення амортизаційних і рентних відрахувань. Але, значення D_i при цьому все рівно буде зростати. Отже, концепція регулювання має передбачати оптимізацію складових доданої вартості при загальній її максимізації.

У першу чергу це стосується проблем підвищення рівня зарплатні, нарахування та цілеспрямованих витрат амортизації і рентних платежів, як засобів відтворення основних фондів і природних ресурсів. Це також стосується встановлення стимулюючих режимів для нарощування і капіталізації прибутків господарюючих суб'єктів вітчизняних ринків.

Таким чином, у вигляді моделі представлена концепція економічного регулювання доданої вартості, яка утворюється у економічній системі будь-якого порядку і масштабу (держава, галузь, регіон, товарний ринок тощо), яка у розгорнутому вигляді, базується на дотриманні принципів, що передбачають:

- реалізацію цільової функції, що, в свою чергу, передбачає максимізацію доданої вартості;
- цільову об'єктну орієнтацію механізмів регулювання на ресурсоутворюючі складові елементи доданої вартості;
- легітимність застосування регулюючих механізмів в умовах відкритої економіки та членства в міжнародних об'єднаннях;

- необхідність і обґрунтованість її застосування, тобто регулюванню підлягають будь-які товарні ринки, при аналізі яких визначена наявність відповідних обставин, що обумовлюють доцільність регулювання;
- вирівнювання та розширення відтворювальної (секторної) структури товарних ринків;
- збалансованість (узгодження) економічних інтересів всіх суб'єктів ринку при дотриманні суспільних інтересів;
- відповідність організації системи управління рівню її спроможності реалізувати цільову функцію.

Реалізація запропонованої концепції потребує вдосконалення існуючої системи управління, в тому складі: її структури, кваліфікації управлінців, делегованих функцій і повноважень, а також застосування норм обов'язкової суб'єктивної відповідальності за їх здійснення.

У попередніх викладах доведено, що курс на інтеграцію, який поспішно і, мабуть, передчасно прийняла наша країна, ставши членом СОТ, значно обмежив роль і вплив держави на економіку та її регуляторні можливості. При цьому держава добровільно втратила певні функції і важелі регулювання, як економіки в цілому, так і ринків зокрема. Негативні наслідки цього ми пожинаємо сьогодні. Отже, слід задуматись, як обійти чи пом'якшити, або скасувати угоди, що наносять збитки вітчизняній економіці, зокрема, внутрішнім ринкам і суб'єктам господарювання. Приводом для цього може слугувати як наявність недоотримання бюджетних надходжень від функціонування ринків окремих суб'єктів, так і захист внутрішніх ринків. Тим більше, що цими причинами часто користуються розвинені країни, в тому складі і члени СОТ, створюючи, при необхідності, певні бар'єри для іноземних компаній, наприклад, впровадження протекціоністської політики застосування технічного регулювання імпорту, його квотування, антидемпінгові розслідування тощо. Дає привід для роздумів і спроби вирішення альтернативної задачі інтеграції України до Зони вільної торгівлі з ЄС чи Митного Союзу [8].

Пропонована цільова модель може застосовуватись і поєднуватись з впровадженням сучасної системи планування економіки. При цьому, слід звернути увагу на те, що планування відтворювальних циклів та збільшення сумарних обсягів виробництва доданої вартості тісно пов'язане з плануванням бюджетного процесу – формуванням доходної і витратної частини зведеного державного бюджету.

В цілому, система державного регулювання економіки за моделлю «регульований ринок», у нашому розумінні, має будуватись на певних принципах, що передбачають:

- реалізацію цільової функції, що, в свою чергу, передбачає максимізацію доданої вартості;
- цільову об'єктну орієнтацію механізмів регулювання на ресурсоутворюючі складові елементи доданої вартості;
- легітимність застосування регулюючих механізмів в умовах відкритої економіки (членства в міжнародних об'єднаннях);
- необхідність і обґрунтованість, тобто регулюванню підлягають будь-які товарні ринки, при аналізі яких визначена наявність відповідних обставин, що обумовлюють доцільність регулювання;
- вирівнювання та розширення відтворювальної (секторної) структури товарних ринків;
- збалансованість (узгодження) економічних інтересів всіх суб'єктів ринку при дотриманні суспільних інтересів;
- відповідність організації системи управління рівню її спроможності реалізувати цільову функцію.

Реалізація запропонованої концепції потребує вдосконалення існуючої системи управління, в тому складі: її структури, кваліфікації управлінців, делегованих функцій і повноважень, а також обов'язкової відповідальності за їх здійснення.

Слід зазначити, що регулювання розвитку відтворювальної структури товарних ринків доцільно запроваджувати на підставі і за результатами секторного аналізу, методологія якого викладена у [3,8].

Такий підхід передбачає визначення пріоритетів першочергового розвитку саме тих секторів товарного ринку, або господарюючих суб'єктів в їх складі, які відсутні у відтворювальній структурі ринку, або недостатньо розвинуті. Відповідно, регулюючі рішення мають бути спрямовані на мобілізацію інвестиційних ресурсів у розвиток саме цих секторів.

Державна інвестиційна політика має бути у цих питаннях більш конкретною і цілеспрямованою, а також аргументованою. Це стосується не тільки цільового спрямування державних інвестицій, а й орієнтації політики державної підтримки інвестиційних проектів з недержавним фінансуванням, причому, з пріоритетом саме тих, які, у першу чергу, вирішують проблеми розвитку відтворювальних структур товарних ринків, а отже, сприяють ефективній організації відтворювальних циклів та збільшенню обсягів виробництва доданої вартості.

На підставі прийнятих рекомендацій щодо формування у державі системи регулювання товарних ринків, слід підкреслити, що становлення в економіці країни повноцінних ринкових (договірних) відносин потребує, в першу чергу, формування нового господарського механізму, в якому найважливіша роль відводиться державному регулюванню економіки. Це одна з найбільш складних і важливих проблем, яка ускладнюється невизначеністю геополітичного курсу держави і відсутністю чіткої державної стратегії економічного розвитку.

З урахуванням цього, всі попередні наші дослідження спрямовані на пошук шляхів економічного розвитку держави та обґрунтовують необхідність включення механізмів державного цілеспрямованого регулювання в сучасних умовах глобалізації. Стає зрозумілим, що негативний вплив зовнішніх кризових проявів на світових ринках вимагає саме впровадження цілеспрямованої політики захисту внутрішніх ринків, що сприятиме реалізації відтворювальних циклів, що відбуваються на цих ринках.

За цими принципами товарні ринки України поділені на наступні групи:

1. Стратегічні ринки, які визначають стратегію економічного розвитку і від стану розвитку яких залежить розвиток інших секторів (галузей) економіки та ринків. До таких відносяться ринки: енергоресурсів (нафти, газу, вугілля, електроенергії, тощо); природних ресурсів (корисних копалин, водних, земельних, лісових та інших ресурсів).

2. Соціальні ринки: ринки, що забезпечують першочергові невідкладні потреби населення – харчових продуктів, дитячих товарів, комунальних та медичних послуг, житла, шкільних товарів, тощо.

3. Ринки товарів масового споживання: харчових продуктів, сільгосппродуктів, транспортних послуг, побутових товарів та послуг, електротоварів та електронної техніки, автомобілів, нафтопродуктів, тощо.

4. Ринки, які економічно доцільно регулювати: зерна, металопрокату, металобрухту, хімічних товарів, нафтопродуктів, імпортованих автомобілів, алкоголю, тютюнових виробів, тощо.

Деякі ринки можуть переноситись із однієї групи до іншої під впливом визначених пріоритетів.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Викладені дослідження доводять, що реалізація рішень органів управління щодо регулювання товарних ринків має втілюватись через:

а) прийняття окремих заходів щодо введення режиму регулювання конкретного товарного ринку відповідно рекомендацій профільного міністерства, розроблених за результатами секторного аналізу відтворювальних циклів. Це можуть бути такі рекомендації, як: цінове регулювання, надання пільг, цільове виділення державних коштів, кредитів, субсидій, тощо;

б) визначення стратегічних напрямків розвитку ринків та затвердження їх у державних цільових програмах. Наприклад: створення у країні мережі регіональних оптових ринків сільгосппродукції, відродження поголів'я ВРХ молочних и м'ясних порід для розвитку вітчизняних ринків молока та молочної продукції і ринків м'яса, формування ефективної системи організації виробництва і надання комунальних послуг, розвиток виноградарства та виноробства України згідно державної програми на період до 2025 року, тощо;

в) визначення урядової політики щодо шляхів і заходів збалансованого розвитку конкретних товарних ринків на базі обґрунтованого цілеспрямованого державного інвестування та залучення недержавних (іноземних) інвестицій у розвиток відповідних секторів ринків, що може реалізовуватись шляхом: впровадження механізмів міжгалузевої (міжсекторної) конкуренції, надання цільових тимчасових пільг, виділення земельних ділянок, забезпечення державних (регіональних) гарантій, тощо.

Алгоритм (процедура) реалізації функцій системи державного регулювання ринків виглядає наступним чином:

1. За розробленою формою статзвітності, органи статистики накопичують необхідну інформацію щодо функціонування певних товарних ринків. Ці дії (функції) виконуються, в першу чергу, за дорученням Кабінету Міністрів України, або заявкою профільного міністерства. Але при тому, у статорганів має завжди бути інформація по найважливішим (стратегічним) рынкам за визначеним раніше переліком.

2. Аналіз відтворювальних структур і циклів за розробленою згідно авторської методології та затвердженою методикою, теж виконують статистичні органи.

3. Моніторинг ситуації на ринках за отриманою від статистичних органів інформацією та уточненнями, виконують профільні міністерства, які в подальшому, за результатами аналізу, визначають необхідність регулювання ринку, розробляють регулюючі заходи, погоджують їх з відповідними органами (Міністерством економічного розвитку та

торгівлі, Міністерством юстиції, АМКУ та інші) і надають їх на затвердження.

Література:

1. Доповідь Міжнародної Комісії з довілля та розвитку (МКДР) «Наше спільне майбутнє» [електронний ресурс] – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Сталий_розвиток.

2. Коваленко М.А. Формування доданої вартості транснаціонального продукту: монографія /М.А.Коваленко, В.М.Лісюк, Н.Г.Рогальська / За ред. М.А.Коваленко. – Херсон: ХНТУ, 2010. – 285 с.

3. Лысюк В.М. Воспроизводственная функция товарных рынков – В.М.Лысюк – Одеса: Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, 2011. – 225 с.

4. Белявцев М.И. Инфраструктура товарного рынка /М.И.Белявцев, Л.В.Шестопалова. – Киев: Центр навч.літератури, 2005. – 416 с.

5. Геєць В.М. Інноваційні перспективи України /В.М.Геєць, В.П.Семіноженко. – Харьков: Константа, 2006. – 247 с.

6. Точилін В.О. Ринки реального сектора економіки України: структурно-інституційний аналіз /В.О.Точилін, Т.О.Осташко, О.В.Пустовійт. – К.: Інститут економіки і прогнозування НАН України. 2009. – 640 с.

7. Лісюк В.М. Товарний ринок як об'єкт державного регулювання /В.М.Лісюк //Економічні інновації. – Вип. 27: Научные основы и современные тенденции пространственного развития: Сб. науч.труд. – Одесса: ИПРЭЭИ НАН Украины, 2007. – с. 143-151.

8. Лісюк В.М. Відтворювальна функція товарних ринків /В.М.Лісюк //Економічні інновації. - Інноваційний інструментарій розвитку господарської діяльності. – Зб. наук. праць. Вип. 42: Одеса, 2011. – с. 140-149.

Abstracts

Lisyuk V.

The target model of resources' provision for sustainable development of the economy

The paper describes the algorithm of the modern economy, the role of government regulation of resource support this process through targeted avtyvizatsiyi reproductive mechanisms in the markets of the real economy. Submitted by economic-mathematical model of the regulatory impact of the relevant resource components of the value added generated in the commodity markets in the production and circulation of commodities.